

ФЕОДОСІЙ ТИМОФІЙОВИЧ КАМІНСЬКИЙ

Народився 14 серпня 1888 р. в м. Миколаєві. Закінчивши реальне училище, продовжив навчання у Петербурзькому військовому училищі та Археологічному інституті. З 1912 р. - працівник Катеринославського музею ім. О.Поля. Під керівництвом Д.І.Яворницького проводив розкопки козацьких січей, дослідження Херсонесу, Ольвії. Учасник Першої світової війни, мав чотири поранення. З 1923 р. - директор Миколаївського історико-археологічного музею. 29 вересня 1929 р. заарештований у Харкові у справі "Спілки визволення України". 29 січня 1930 р. засуджений 5 років таборів. 15 листопада 1937 р. рішенням трійки Дніпропетровської області засуджений до 10 років ВТТ. 6 липня 1949 р. був заарештований втретє і засуджений Особливою нарадою МДБ СРСР до 5 років заслання. 29 грудня 1956 р. реабілітований.

Феодосій Тимофійович Камінський належав до когорти українських учених, чий талант розкрився у 1920-ті роки. Відомий дослідник античної Ольвії, один з фундаторів Миколаївського історико-археологічного музею, низки краєзнавчих товариств, активний учасник пам'яткоохоронного руху в Україні, він мав ліричну вдачу, добре, чуйне серце. Навіть, не віриться, що воно могло витримати ті страшні тортури, які розпочалися після арешту Феодосія Тимофійовича в 1929 р. і не припинялися майже чверть століття...

Народився Ф. Т. Камінський 14 серпня 1888 р. в м. Миколаєві. Його батько Тимофій Григорович - з сім'ї хліборобів с. Богоявленського поблизу Миколаєва коштів на своє власне господарство не мав, а тому й пішов працювати маляром - покрівельником до міста. Тут зустрів свою долю - одружився на селянській дівчині Марії Іванівні зі старовинного села Малоархангельського повіту Калузької губернії. Вправна господиня, добра мати вона народила та випестувала семеро дітей. Четвертим з поміж них і був Феодосій.

Восьмирічним хлопчиком його віддали до трьохкласного училища. Як не сутужно було сім'ї, батько дбав, аби всі діти отримали освіту.

Його заробітку, одначе, на оплату за навчання не вистачало. Тому вже з п'ятнадцяти років Феодосій разом з братами влітку постійно працював. Відтак, проблеми працюючої людності, міських робітників стали близькими і знайомими йому не лише з батьківських розповідей, а й з власного досвіду. Не випадково, коли в жовтні 1905 р. до Миколаєва докотилася хвиля загальноросійського політичного страйку, вона захопила і Феодосія Тимофійовича. Він взяв участь у багатолюдній маніфестації, учасники якої підійшли до міської тюрми і вимагали звільнення політичних арештантів. Та у відповідь почули посвист батогів і шашок спішно викликаної місцевою владою козацької сотні. Відчув їх на своїй власній спині і Феодосій Камінський. Після того майже два місяці заліковував отримані поранення.

Одночасно самостійно студював програму реального училища, закінчення якого давало право вступу до університету. В 1906 р. витримав екстерном іспити відразу за чотири класи училища і був зарахований до його п'ятого класу. "У ті часи реакції, - згадував згодом Ф. Т. Камінський, - середня школа була під впливом реакційних чорносотенних, офіційно існуючих організацій, як "Союз русского народа" та інші. Тільки невеличка кількість учнів реальної школи, діти пролетарських сімей та дрібних службовців, складаючи незначну частину загальної кількості учнів, були хоч слабою опозицією проти захопленої чорносотенною агітацією більшої частини учнів"¹.

До цієї опозиції належав і Ф. Т. Камінський. Зокрема під час суботніх ранкових молитов він демонстративно відмовлявся співати царський гімн. Не приставав і на постійні пропозиції взяти участь в традиційних концертах учнів училища в губернаторському будинку. Не в змозі особисто вплинути на неслухняного учня, директор училища вдався було за допомогою до батька. Але той, за словами Ф. Т. Камінського відповів, "що син мій цілком дорослий і примушувати його будь-до чого він не буде".

Так і не давши згоди на участь у офіційних концертах,

Ф. Т. Камінський, з задоволенням виконував українські народні пісні. Захопився ними під впливом батька, а ще більше - слухаючи мелодії беззастережної радості чи глибокого жалю, які теплими літніми вечорами линули над кінним базаром у Миколаєві. Виводили їх обезземелені селяни Київщини, Полтавщини, Поділля і Волині, які додали сотні кілометрів, щоб підробити в сезон жнив у південних економіях.

Тут же, на кінному базарі, що став справжньою наймитською біржею, в 1908 р. почув концерт кобзаря Терешка Пархоменка. Його дивовижний голос, глибокі філософські народні думи та пісні про велич і трагедію українського народу припали до вразливого серця Феодосія Тимофійовича, склали основу його власного кобзарського репертуару. Опанувавши техніку гри на бандурі, Ф. Т. Камінський не лише бере участь у заснованому хорі в 1907 р. істориком М. Аркасом, а й починає з успіхом виступати з власними кобзарськими концертами. Його з захопленням слухали в Миколаєві, Катеринославі, Одесі, Москві.

У 1909 р. Ф. Т. Камінський закінчив реальне училище. Батько мріяв дати Феодосію вищу освіту, яку вже здобували його два старші брати. Необхідної суми для оплати навчання в університеті, сім'я зібрати не змогла. Відтак Ф. Т. Камінський продовжив навчання у Петербурзькій військової училищі. За знаннями був серед кращих курсантів. Але політичні переконання Феодосія Тимофійовича навряд чи відповідали ідеальному образу майбутнього офіцера царської армії. Зрештою, коли шкільне начальство дізналося про те, що їх курсант виспіває заборонені революційні пісні ("Марсельезу", "Варшавянку", "Поховальний марш" тощо), наказало віддати його на три місяці в рядові солдати. Все ж 1911 р. Ф. Т. Камінський закінчив військову школу, отримавши офіцерське звання².

Напевно, того ж року (є інша дата - 1914) закінчив також Петербурзький Археологічний інститут, вільним слухачем якого був впродовж двох років. За програмою інституту працював у Ермітажі з пам'ятками первісного

еуспільства, надбанням скіфської та греко-римської культури дослідників археологічної знахідки - античних міст-держав Північного Причорномор'я.

Маючи фундаментальну підготовку з археології, в 1912 р. став працювати в одному з найбільш авторитетних на той час осередків дослідження й охорони пам'яток української старовини - Катеринославському музею ім. О. Поля. Під керівництвом директора музею Д. І. Яворницького, молодий археолог здійснив дослідження на місці колишніх Копулівської та Підпільненської козацьких Січей, а згодом - виїхав на Харківщину (Богодухівський повіт) і Куршину (Гайворонський повіт) збирати матеріали до історії українського кобзарства. Робив це не лише з величезним задоволенням, а й професійним знанням справи. Тож за короткий час занотував біографії та репертуар 26 кобзарів. "До свого кобзарського репертуару, - писав Ф. Т. Камінський, - я засвоїв багато цінних мотивів з голосу найкращих кобзарів того часу: І. І. Кучерецько-Кучугури, Івана Пасюри, Грицька Кожушко та ін."³.

Восени 1912 р. - весною 1913 р. Феодосій Тимофійович працював над дослідженням монументальних пам'яток Херсонесу, відкритих археологами на околицях Севастополя. Робота приносила справжню насолоду - не дарма в Археологічному інституті спеціалізувався на античності. Влітку 1913 р. взяв безпосередню участь у розкопках залишків давньогрецької колонії.

Після їх завершення виїхав до рідного Миколаєва. Там увійшов до створеної органами місцевого самоуправління "музейної комісії", яка мала прийняти багатий дарунок місту від сім'ї Є. П. Францова - колекцію історико-мистецьких пам'яток та природничих матеріалів. Разом зі збірками інших колекціонерів вона лягла в основу відкритого в грудні 1913 р. Миколаївського природно-історичного музею. У новоствореному музеї Ф. Т. Камінський продовжив свою наукову діяльність і підготував до експозиції експонати історичного відділу музею. Дбаючи про поповнення відділу пам'ятками, весною-влітку 1914 р. за дозволом Імператорської Археологічної комісії провів

археологічні розкопки ряду скіфських курганів Миколаївщини та Херсонщини а потім під керівництвом Б. В. Фармаковського взяв участь в дослідженні античної Ольвії⁴. Мріяв продовжити розпочату роботу, але з початком першої світової війни мусив піти на фронт.

Через риси свого характеру Феодосій Тимофійович сміливо дивився в очі небезпеці, підіймаючи в атаку. Не раз його підлеглі виносили свого пораненого офіцера з поля бою. Зрештою, після четвертого поранення Феодосія Тимофійовича комісували для подальшої служби в інтендантських підрозділах. Однак, слава відважного вояка надовго закріпилася за ним серед однополчан, які цінували його за доброзичливість та принциповість, уміння задушевною піснею підняти настрій, знання солдатської психології. Тож коли після повалення самодержавства розпочався процес демократизації армії, Ф. Т. Камінського цілком заслужено обрали до полкового, а згодом і армійського комітетів⁵.

Втім, думки Феодосія Тимофійовича все частіше линули на правий берег Бузького лиману, де під товщею століть ховалися нерозгадані таємниці стародавньої Ольвії. До того ж на кінець 1917 р. він вже служив у полку, розквартированому в Миколаєві, від якого до Ольвії - рукою подати. Зрештою, не бажаючи брати участь у братовбивстві, що розпочалося після більшовицького жовтневого перевороту у Петрограді, Ф. Т. Камінський залишає військову службу і повертається до роботи в історико-археологічному відділі Миколаївського музею.

Здавалось, війна для нього закінчена. Але вона постійно нагадувала пораненнями, фронтowymi спогадами про найтяжчі фронтіві епізоди, образами полеглих товаришів. Можливо саме як данина їх світлій пам'яті в 1918-1919 рр. з-під пера Ф. Т. Камінського, звичного до етнографічних та археологічних нарисів, з'являється фундаментальна робота "Психологія атакуючого". Вона стала довго настільною книгою викладачів військових академій Червоної армії⁶.

Не уник Ф. Т. Камінський і звичних для громадянської

війни мобілізацій. При чому як з боку “червоних” (весною-влітку 1919 р. працював у Миколаївській демобілізаційній комісії), так і “білих” - денікінців. Здається не симпатизував ні тим, ні тим. Принаймні, в серпня 1919 р. спостерігаючи підготовку до евакуації Миколаївської ЧК записав у щоденнику: “Мені стало зрозумілим, що ця ганебна установа закінчила свою криваву роботу і чекає сутінок, щоб дати своїм співробітникам якесь спрямування”.

Можливо в цьому виявилась “іронія долі”, але і “білі”, і “червоні” відповідали Ф. Т. Камінському взаємністю. Щоправда, денікінці обмежилися домашнім арештом Феодосія Тимофійовича. Миколаївська губернська надзвичайна комісія на початку 1920 р. відправила його для проведення слідства аж до Москви.

Після звільнення весною 1920 р. з-під слідства Ф. Т. Камінський працював в Російському історичному музею. Доклав немало зусиль для систематизації ольвійських пам'яток, що зберігалися у відділі класичних старожитностей. Одночасно вивчав античні пам'ятки Московського музею мистецтв.

Тим часом у Миколаєві як окрема установа оформився історико-археологічний музей, до якого поступили матеріали проведених у 1920 р. під керівництвом Семенова розкопок Ольвії. Але фахівця, який міг би привести їх до ладу у місті не знайшлося. Тоді й згадали про Ф. Т. Камінського. Так у березні 1921 р., маючи ще й відповідні рекомендації відділу в справах музеїв і охорони пам'яток мистецтва і старовини Наркомату освіти РСФРР, Феодосій Тимофійович повертається до Миколаєва на посаду вченого-охоронця Історично-археологічного музею. Власне музей ще належало створити: провести систематизацію експонатів, підготувати їх до експозиції. Ф. Т. Камінський успішно справився з цим завданнями і в травні 1923 р. був призначений директором виплеканого власними руками музею⁷.

З ім'ям Феодосія Тимофійовича нерозривно пов'язаний і подальший розвиток музею в середині 20-х років. Вже на початок 1927 р. в музеї були розгорнуті експозиції

6 відділів: стародавньої Ольвії з підвідділом передісторичної археології, "Старий Миколаїв", військово-морський, нумізматичний, український та загальний. При чому, з кожним місяцем кількість їх експонатів постійно зростала. Так, у січні—березні 1926 р. до музею поступило 896 експонатів. Серед них виділялась збірка рукописів, зібрана Б. В. Страдомським. Він же передав музею власну колекцію античних пам'яток з Афін, Карфагену, Риму, Олександрії і інших міст Середземномор'я. В квітні-червні 1926 р. фонди музею поповнилися 405 експонатами, в липні - вересні цього року 2802, за цей же період 1927 - 708 і т.д.⁸ В результаті вже на кінець 20-х років Миколаївський історико-археологічний музей за кількістю і цінністю експонатів став одним з провідних музейних закладів України. Не випадково в числі 15 найбільших музеїв республіки він отримав статус державного⁹. В 1928 р. під музей було передано величний Адміралтейський (Морський) собор у Миколаєві¹⁰.

В середині 20-х років Ф. Т. Камінський зробив помітний внесок у розвиток археологічної науки. З 1924 р. - він незмінний учасник розкопок стародавньої Ольвії. Працював там з багатьма відомими українськими та російськими ученими - членами Всеукраїнського археологічного комітету (ВУАК) та Російської академії історії матеріальної культури¹¹. При цьому в 1925 р. був наділений повноваженнями офіційного представника Управління науковими закладами Наркомату освіти України, в 1926 р. - представляв ВУАК, а з 1927 р. - входив до наукової ради Ольвійської археологічної експедиції, яка здійснювала керівництво розкопками античного міста. Немало зусиль доклав також до виявлення осередків грецької колонізації на Миколаївщині, Херсонщині, Одещині. Так, лише в 1925-1927 рр. під його керівництвом було виявлено та проведено попереднє дослідження і фіксацію 14 античних поселень. Феодосій Тимофійович досліджував також скіфські пам'ятки, козацькі старожитності¹². Свідченням визнання наукового авторитету Ф. Т. Камінського серед вчених України стало обрання його дійсним членом

ВУАКу. Надзвичайно високо оцінювались наукові досягнення Миколаївського історико-археологічного музею і в листах, які надходили до нього з музеїв України, Москви, Ленінграду, Дрездена, Парижу¹³.

Швидким зростанням Миколаївський історико-археологічний музей значною мірою завдячував підтримці з боку своїх добровільних помічників, так званих "друзів музею". З ініціативою залучення закоханих у історію рідного краю робітників і селян, вчителів і службовців до виявлення, дослідження і збереження пам'яток Ф. Т. Камінський виступив ще в 1925 р. а вже через рік з музеєм активно співробітничали 43 його кореспонденти. Зокрема, лікар Г. Цветаєв та робітник заводу "Андре Марті" Е. Кухман брали участь в розкопках Ольвії, службовець О. Кропивницький, учитель П. Гнатовський, житель села Лупарева Балка М. Левченко, робітник заводу "Плуг і молот" Г. Борисов допомагали співробітникам музею у обстеженні пам'яток археології Миколаївщини¹⁴. У звіті музею за квітень-червень 1927 р. відзначається активна робота 56 "друзів музею" у селах Миколаївської округи¹⁵. У 1928 р. за завданням музею плідно працювали робітники А. Мюллер, П. Містергазі, Ф. Микитченко, художник П. Ковальов, службовці С. Лошкарьов, І. Конинов, П. Кириченко, учитель С. Березовський, селяни Ф. Кравченко, Т. Кольте, викладачі Миколаївського інституту народної освіти А. Рязанов, М. Лагута та ін.¹⁶

Тут проявлявся і організаторський талант Ф. Т. Камінського. Саме він виступив ініціатором створення Миколаївського наукового товариства при Всеукраїнській академії наук і впродовж 1925-1927 рр. очолював його президію. Феодосій Тимофійович був одним з організаторів краєзнавчого руху на Миколаївщині, допомагав у становленні громадських осередків дослідження краю, входив до археологічної секції Одеської комісії краєзнавства. На запрошення окрінспектури народної освіти в 1925-1927 рр. за сумісництвом з основною роботою він виконував обов'язки інспектора в справах музеїв, сприяв розвитку музейної мережі Миколаївщини¹⁷.

Без Ф. Т. Камінського не можливо уявити пам'ятко-охоронний рух не лише Миколаєва і округи а й усього півдня України в 20-ті роки. Особливо багато він зробив для організації охорони пам'яток Ольвії, які в роки громадянської війни зазнали надзвичайно відчутних втрат. Достатньо сказати, що жителі с. Парутіно, на околиці якого і знаходились залишки Ольвії, самочинно розкопали (читай - зруйнували) 28 поховань античного некрополю¹⁸. Щоб припинити руйнування всесвітньо відомої пам'ятки, Ф. Т. Камінський звертається за допомогою до наркомату освіти України, уряду республіки. У виданих 13 вересня 1921 р. та 31 травня 1924 р. декретах Раднаркому України, якими передбачались заходи по організації охорони Ольвії та утворенню на її базі першого в республіці державного історико-культурного заповідника, була особиста заслуга і Ф. Т. Камінського. Не випадково саме він згідно рішення наркомосвіти України з 1 січня 1934 р. був призначений вченим-охоронцем Ольвії¹⁹. Виконував покладені на нього обов'язки не за страх, а за совість. Особисто контролював стан пам'яток Ольвії, залучив до їх охорони "друзів музею", населення с. Парутіно. За наполяганням Ф. Т. Камінського спеціальну постанову про охорону Ольвії весною 1924 р. видав Миколаївський окрвиконком²⁰.

В 1926 р. Ф. Т. Камінський виступив ініціатором підготовки проекту декрету РНК УСРР "Про державний заповідник Ольвія". "Я вважаю необхідним, - писав він в серпні 1926 р. у обґрунтуванні кошторису заповідника, - поставити охорону Ольвії на належну височінь, як того вимагає всесвітній інтерес до неї"²¹. Вчений досягнув поставленої мети. Зокрема в 1926 р., президія Укрнауки Наркомату освіти встановила чіткі межі заповідника, виділивши під нього територію в 306 десятин, на якій дозволялося проводити лише наукові дослідження. Відповідно до постанови Президії встановлювалась постійна охорона заповідника та була розпочата планова консервація відкритих археологами пам'яток²².

Завдяки широкій пропаганді ця історична пам'ятка

привернула увагу широких кіл громадськості. “Ольвія, - констатував Ф. Т. Камінський у листі до Наркомату освіти УРСР від 20 жовтня 1926 р., - все більше й більше стає популярною поміж трудящих мас не тільки Миколаївщини, але й сусідніх округ. До цього часу, - продовжував він, - не дивлячись на пізню осінь не припиняється рух екскурсій до Ольвії”. Всього за 1926 р. її відвідали 12000 екскурсантів²³.

В полі зору Ф. Т. Камінського знаходились і інші пам'ятки Миколаївщини: скіфські кургани і козацькі могили, пам'ятки цивільної і культової архітектури²⁴. Як не дивно, але в 1927 р. йому вдалося домогтися рішення, Миколаївського окрвиконкому про вилучення з користування ділянки землі поблизу с. Троїцького, на якій збереглись рештки редуту, за яким оборонялись від російських загонів Карл XII та І. Мазепа після поразки під Полтавою. За наполяганням Ф. Т. Камінського окрвиконком виділив кошти на ремонт мавзолею першого ректора Харківського університету В. Каразіна, який був похований у Миколаєві. В активі Феодосія Тимофійовича - реставрація пам'яток на території так званого “Дикого саду” у Миколаєві, збереження багатьох пам'яток в селах і містечках округи²⁵. Постійно дбав про збереження культурних пам'яток, працюючи директором музею, а ще більше після того як на початку 1927 р. очолив Миколаївську окружну комісію²⁶ та став кореспондентом Одеської крайової інспектури охорони пам'яток культури²⁷.

Людина непересічного таланту, археолог і етнограф, музейник і краєзнавець, пам'яткоохоронець Ф. Т. Камінський був добре відомий в культурних та наукових колах України, підтримував творчі стосунки з багатьма провідними ученими республіки. Отож, коли в 1929 р. органи ДПУ приступили до фабрикації справи міфічної контрреволюційної організації української інтелігенції - “Спілки визволення України” - вони просто не могли обійти своєю “увагою” особу Феодосія Тимофійовича. Відтак, 26 вересня 1929 р., щойно прибувши у справах музею до Харкова, він попав у руки слідчих ДПУ УСРР, а згодом був відправлений для проведення слідства до

Миколаївського окрвідділу ДПУ. Однак, там добитися визнання Ф. Т. Камінським приналежності до СВУ не змогли. "Ні до яких політичних партій чи угруповань я не належав і сформованих політичних переконань у мене не було. Шовіністичних поглядів у мене ніколи не було", - писав Ф. Т. Камінський у власноручних свідченнях від 17 жовтня 1929 р.

В кінці 1929 р. Ф. Т. Камінського спробували злати слідчі ДПУ УСРР. Але й на допитах у Харківській тюрмі він вперто стояв на своєму. Не зважаючи на це, його звинуватили у спробах перетворити Миколаївський історико-археологічний музей в "осередок української культури" та проведенні через "друзів музею", наукові гуртки лінії СВУ й вже 29 січня 1930 р. колегія ДПУ УСРР винесла рішення про п'ятирічне утримання Ф. Т. Камінського в концентраційному таборі.

Відбувши несправедливе покарання на Далекому Сході, Феодосій Тимофійович у 1933 р. повернувся в Україну. Поселився в Запоріжжі, влаштувавшись на посаду економіста проектного відділу "Запоріжсталі". Він продовжував цікавитись археологією, підготував наукові розвідки про розкопки на острові Хортиця, скіфського кургану на території ремонтно-механічного заводу, зробив опис екскурсійних маршрутів по м. Запоріжжю. Зрештою, немало зусиль доклав до становлення археологічного відділу музею "Дніпробуду".

Працюючи над створенням музею разом з М. Філянським, М. Мушкет, іншими ученими, аматорами-краєзнавцями, навряд чи передбачав, що 1937 р. опиниться разом з ними за ґратами НКВС.

Феодосія Тимофійовича заарештували 8 серпня 1937 р., звинувативши в приналежності до "української контрреволюційної націоналістичної організації", яка начебто ставила за мету "утворення самостійної Української держави під протекторатом Німеччини". Після нападу останньої на СРСР організація, осередок якої увою слідчих був створений в музеї "Дніпрельстану", мала підняти повстання в тилу Червоної Армії, а до того

основні зусилля спрямовувала на пропаганду націоналістичних поглядів, підготовку і здійснення терористичних актів проти вождів партії і держави. Зрозуміло, ніяких доказів відповідної діяльності Ф. Т. Камінського слідство не мало. Отже, для того, щоб створити хоча б видимість законності його арешту необхідно було добитися визнання ним своєї провини. Впродовж кількох місяців Ф. Т. Камінського викликали на допити до різних слідчих, які один за одним прагнули переконати його у зв'язках з контрреволюціонерами-терористами. Однак, Феодосій Тимофійович категорично заперечував усі висунуті проти нього звинувачення.

Саме непохитність і твердість Ф. Т. Камінського під час слідства врятували йому життя. Та уникнути нового несправедливого присуду не вдалося. 15 листопада 1937 р. трійка управління НКВС по Дніпропетровській області засудила Феодосія Тимофійовича до десяти років виправно-трудоих таборів.

Витримав і цю несправедливість. Але повернувся 1947 р. до Запоріжжя з підірваним здоров'ям, болем і тугою в серці за поставлений на коліна український народ. Хотів хоча б останні роки свого життя віддати служінню йому на музейній ниві. Однак, працювати в музеї "органи" не дозволили. Не отримав від них дозволу і на проживання в Запоріжжі. Отож, працюючи рахівником на Запорізькій нафтобазі, змушений був поселитися в с.Балабіно Комишеваського району. Та в лютому 1949 р. до помешкання Феодосія Тимофійовича прийшов міліціонер і повідомив, що й тут йому проживати заборонено.

Ф. Т. Камінський виїхав до Нікополя. Влаштувався маляром до міськомунгоспу. Але щойно приступив до роботи, як 6 липня 1949 р. знову був заарештований. Слідчі Запорізького обласного управління УМБД вимагали від нього визнання тих своїх "злочинів", за які він вже відбув покарання у 1937-1947 рр. Та й цього разу сталінські посіпаки не змогли зламати вже немолодого Феодосія Тимофійовича.

Його справу 26 жовтня 1949 р. розглянула Особлива

нарада МДБ СРСР. І хоч ніяких доказів висунутих слідством звинувачень у ній не було, члени Особливої наради винесли ухвалу: Ф. Т. Камінського “за прихильність (!) до антирадянської націоналістичної організації вислати на поселення в Північно-Казахстанську область Казахської РСР”. Термін заслання був визначений у 5 років.

В Казахстан Ф. Т. Камінський потрапив на початку 1950 р., провівши перед цим більше двох місяців в пересильній тюрмі. Працював спочатку у радгоспі, а згодом - техніком-будівельником у Петропавлівську. Після смерті Сталіна пробував добитися справедливості у Голови президії Верховної Ради СРСР К. Ворошилова. Ще раніше дружина Феодосія Тимофійовича зверталася з проханням помилувати чоловіка безпосередньо до “вождя”. “Ми вже старі люди, нам небагато залишилось жити, - писала вона у листі до Сталіна від 30 серпня 1952 р., - тому прошу Вас дозволити хоча б вмерти разом”. Та всі ці прохання залишались без відповіді. Лише 29 грудня 1956 р., після знаменитого XX з'їзду компартії, президія Запорізького обласного суду відмінила всі раніше винесені Ф. Т. Камінському вироби, визнавши їх повну безпідставність.

¹ Центральний державний архів вищих органів влади України (далі - ЦДАВО України). - Ф. 166, оп. 12, спр. 3063. - Арк. 2.

² Державний архів Служби Безпеки України (далі - ДА СБУ). - Спр. ПЗ476. - Т. 2. - Арк. 19.

³ ЦДАВО України. - Ф. 166, оп. 12, спр. 3063. - Арк. 3.

⁴ Там само. - Арк. 3 зв.

⁵ ДА СБУ. - Спр. ПЗ476. - Т. 2. - Арк. 19.

⁶ Там само

⁷ ЦДАВО України. - Ф. 166, оп. 12, спр. 3063. - Арк. 4.

⁸ Там само. - Оп. 6, спр. 6142. - Арк. 3, 21.

⁹ Український музей. - Х., 1927. - С. 192.

- 10 ДА СБУ. - Спр. ПЗ476. - Т. 2. - Арк. 20.
- 11 ЦДАВО України. - Ф. 166, оп. 6, спр. 6142.
- 12 Там само. - Арк. 20.
- 13 Там само.
- 14 Науковий архів Інституту археології Національної академії наук України (далі НА ІА НАН України). - Ф. ВУАК, спр. 116/47. - Арк. 11-12.
- 15 ЦДАВО України. - Ф. 166, оп. 6, спр. 6142. - Арк. 22 зв.
- 16 НА ІА НАН України. - Ф. ВУАК, спр. 202/6. - Арк. 12-14.
- 17 Там само.
- 18 Державний архів Миколаївської області. (далі - ДАМО) - Ф. 161, оп. 1, спр. 225. - Арк. 109.
- 19 ЦДАВО України. - Ф. 166, оп. 5, спр. 731. - Арк. 15.
- 20 ДАМО. - Ф. 161, оп. 1, спр. 225. - Арк. 109.
- 21 ЦДАВО України. - Ф. 166, оп. 1, спр. 256. - Арк. 94-96.
- 22 Там само. - Спр. 7652. - Арк. 112-114, 119.
- 23 Там само. - Арк. 84.
- 24 Коротке звітання про діяльність Миколаївського історично-археологічного музею за 1927 р. - Миколаїв, 1927. - С. 8-9.
- 25 ЦДАВО України. - Ф. 166, оп. 6, спр. 6142. - Арк. 22.
- 26 ДАМО. - Ф. 99, оп. 1, спр. 6142. - Арк. 22.
- 27 *Длажевський С.* Про діяльність комісії // Збірник матеріалів Одеської краєвої комісії для охорони пам'яток матеріальної культури та природи. - Одеса, 1927. - С. 4.

Нестуля О.О.